

HADİS VE SÜNNET KÜLTÜRÜ ÜZERİNE YAZILAR

Prof. Dr. İlyas CANIKLI

Eskiyeni Yayınları: 228

HADİS VE SÜNNET KÜLTÜRÜ ÜZERİNE YAZILAR

Prof. Dr. İlyas CANIKLI

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Mart 2024

ISBN: 978-625-6781-40-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HADİS VE SÜNNET KÜLTÜRÜ ÜZERİNE YAZILAR

Prof. Dr. İlyas CANIKLI

Ankara 2024

İlyas CANIKLI

1966 yılında Samsun'da doğdu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. (1991) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalı'nda master ve doktora yaptı. "Hadislere Göre Yöneticilere İtaatin Sınırları" adlı yüksek lisans (1996) ve "Hilafet Kavramıyla İlgili Hadislerin Tetkiki" isimli doktora tezlerini hazırladı. (2004)

Çalışma hayatına 1991 yılında başladı. Antalya/Elmalı (1991-1992) ve Ankara/Mamak İmam Hatip Lisesinde çalıştı. (1992-1998). Van İmam Hatip Lisesinde Yedek Subay Öğretmen olarak görev yaptı. (2000-2001). Daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nde Öğretmen/Başöğretmen kadrosunda "Ders Kitapları ve Program Geliştirme" uzmanı olarak çalıştı. (1998-2010).

2010 yılından itibaren Yüksek Öğretim Kurumu kadrosunda çalışmaya başladı. Sırasıyla İstanbul Üniversitesi Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü (2010-2012) ve Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yaptı. (2012-2014) Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Yazarın çeşitli konularda basılı kitap bölümleri, makaleleri ve sempozyum bildirileri mevcuttur. Arapça ve Fransızca bilen yazarın müstakil yayımlanmış kitapları ise şunlardır:

- *İmam Hatip Liseleri için "Hadis Ders Kitabı-I"* (Âdem Solmaz ile), Eğit-San Yayınları, Ankara, 1996.
- *İmam Hatip Liseleri için "Hadis Ders Kitabı-II"* (Âdem Solmaz ile), Eğit-San Yayınları, Ankara, 1997.
- *Değerler Eğitimi*, (Hamdi Kızıler ile), Deneme Yayınları, 3. Baskı, Karabük, 2016.
- *Hz. Muhammed Özelinde Peygamber Aleyhtarlığı*, Fecr Yayınları, Ankara, 2016.
- *Siyasi Düşüncenin Oluşmasında Hadislerin Rolü*, 2. Baskı, Fecr Yayınları, Ankara, 2019.
- *Yöneticilere İtaatin Sınırları-Hadislere Göre-*, 2. Baskı, Fecr Yayınları, Ankara, 2022.
- *Hz. Peygamber'in Füllerinin Güncel Değeri*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2023.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----9

BİRİNCİ BÖLÜM HADİS VE TARİH

1.1. IGNAZ GOLDZİHER'İN 'İSLAM KÜLTÜRÜ VE ARAŞTIRMALARI I-II' ESERİ BAĞLAMINDA HZ. PEYGAMBER VE HADİSLER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNE YENİDEN BAKIŞ----- 13

1.1.1. Goldziher Nezdinde İslami Kaynaklar ve Genellemeci Yaklaşım Metodolojisi----- 14

1.1.1.1. Goldziher'in İslam'ın Temel Kaynaklarına Bakışı----- 15

1.1.1.2. Goldziher'in Genellemeci Yaklaşımına Karşı Bazı Görüşler 19

1.1.2. Goldziher'in 'İslam Kültürü Araştırmaları' Eseri Bağlamında Hadis ve Sünnet ----- 21

1.1.2.1. Goldziher'in Hadis ve Sünnete Dair Görüşleri ----- 22

1.1.2.2. Emeviler ve Abbasiler Döneminde Hadis ve Sünnet ---- 24

1.1.2.3. İslam'da Fırka Kavgaı ve Hadis----- 30

1.1.2.4. Hadis Uydurulması ve Buna Yönelik Tepkiler ----- 32

1.1.2.5. Goldziher'e Göre Ahlakı Yüceltme ve Eğlence Vasıtası Olarak Hadis ----- 34

1.1.2.6. Goldziher'in Hadislerin Derlenmesi ile İlgili Görüşleri-- 36

1.1.2.7. Hadislerin Yazı ile Tespit Meselesi ve Hadis Edebiyatı - 37

1.1.2.8. Goldziher'e Göre Hadis ve Ahd-i Cedid (İncil) İlişkisi--- 40

1.1.3. Goldziher'in Hadis ve Sünnet ile İlgili Görüşlerindeki Değişiklikler----- 41

1.1.4. Genel Değerlendirme----- 42
Kaynakça----- 44

1.2. BUHARİ'NİN HADİS İLMİNE GETİRDİĞİ BAZI ÖZGÜN YAKLAŞIMLAR ----- 47

1.2.1. Buharî'nin Hadislerdeki İnce Kusurları (İlel) Tespit Etme Bilgisi ----- 50

1.2.2. Buharî'nin Hadisi Nakleden Raviler ile Görüşmeyi (Mülakatı) Şart Koşmasının Anlamı-----	54
1.2.3. Buharî'nin Rivayetleri Bab Başlıklarına Yerleştirme Yöntemi	60
1.2.4. Buharî'nin Fıkıhçı Yaklaşımının el-Câmiu's-Sahih'teki Yansımaları-----	63
1.2.5. Buharî'nin Kelamî Tartışmalarda İzlediği Metod-----	69
1.2.6. Genel Değerlendirme-----	74
Kaynakça-----	76

İKİNCİ BÖLÜM

NEBEVÎ ÖĞRETİDE HAYATA DAİR İLKELER

2.1. “BAŞKASININ YERİNE HAC YAPMAK” İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DELALETLERİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK -----	83
2.1.1. Bireysel Sorumluluk İbadet İlişkisi Bağlamında Hac İbadetinde Niyabet-----	89
2.1.2. Rivayetlere Göre Yerine Hac Yapılabilecek Kimseler -----	94
2.1.2.1. “Baba Yerine Hac Yapmak” ile İlgili Rivayetler-----	95
2.1.2.2. “Anne Yerine Hac Yapmak” ile İlgili Rivayetler -----	100
2.1.2.3. “Anne ve Babanın Yerine Hac Yapmak” ile İlgili Rivayetler-----	102
2.1.2.4. “Kardeş, Yakın ve Oğul Yerine Hac Yapmak” ile İlgili Rivayetler -----	103
2.1.3. “Başkasının Yerine Hac Yapmakla İlgili Rivayetler” Çerçevesinde Şârihlerin Görüşleri -----	105
2.1.4. Hacca “Güç Yetirme” (İstidat) Ayetinin İfade Ettiği Anlamlar	111
2.1.5. “Hacca Güç Yetirme” (İstidat) Kavramına Fıkıhçıların Yaklaşımı -----	118
2.1.6. Genel Değerlendirme-----	121
Kaynakça-----	124
2.2. İTAAT KÜLTÜRÜNÜN OLUŞMASINDA HADİSLERİN ROLÜ ----	129
2.2.1. Mutlak İtaate Vurgu Yapan Ayetlere Örnekler-----	130
2.2.2. İtaati Belli Şartlarda Öngören Rivayetler -----	132
2.2.3. Şartsız Olarak İtaati Öngören Rivayetler-----	137
2.2.4. Genel Değerlendirme-----	155
Kaynakça-----	158

2.3. İSLÂM KÜLTÜRÜNDE RESİM SANATINA REDDİYECİ YAKLAŞIMI TEMELLENDİRMEDE KULLANILAN RİVAYETİN KRİTİĞİ -----	161
2.3.1. Kur'an Açısından Resim ve Heykel -----	163
2.3.2. Resmin Haramlığına Yönelik Deliller -----	164
2.3.3. Hz. Peygamber Dönemi Sosyal Yapısında Resim ve Heykelin İfade Ettiği Anlam-----	169
2.3.4. Hz. Peygamber Tarafından Resmin Yasaklanmasındaki Hikmetler -----	170
2.3.5. Genel Değerlendirme-----	175
Kaynakça-----	178

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM HADİS EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ

3.1. KUR'AN'A GÖRE HZ. PEYGAMBER'İN BİLGİSİNİN SINIRLARI -	183
3.1.1. Hz. Peygamber'in Gayb Bilgisinin İfade Ettiği Anlam -----	185
3.1.2. Hz. Peygamber'in Beşerî Yöntü ve Bilgisinin Sınırı-----	191
3.1.3. Hz. Peygamber'in Önceden Olacakları Bilememesi-----	194
3.1.4. Hz. Peygamber'in Vahy Olunan Şeylere Uyuma Zorunluluğu	196
3.1.5. Hz. Peygamber'in Allah Adına Ayet Uydurmasının ve Ona İsnadının İmkânsızlığı -----	197
3.1.6. Hz. Peygamber'den Mucize Talebinin Onun Bilgi Sınırı ile İlgisi -----	198
3.1.7. Kur'an Dışı Vahiy ve Hz. Peygamber'in Bilgisinin Sınırları -	203
3.1.8. Genel Değerlendirme-----	207
Kaynakça-----	209
3.2. HADİS ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER -----	213
3.2.1. Hadis Öğretiminde Senet ve Metnin Birlikte Tetkikinin Önemi	216
3.2.2. Hadis Metinlerindeki Kavramları ve Hikmetleri Ön Plana Çıkarma -----	225
3.2.3. Hadis Metinlerindeki Bireysel, Toplumsal ve Evrensel Değerlere Vurgu -----	229
3.2.4. Hadis Öğretiminde Bütüncül Bir Yaklaşımı Esas Alma -----	232
3.2.5. Genel Değerlendirme-----	235
Kaynakça-----	236

ÖN SÖZ

Hamd Allah'a (c.c), salat ve selam Rasûl'üne (s.a.v) olsun...

Bu kitap daha önceki süreçlerde farklı dergilerde yayımlanan makalelerin bazıları esas alınarak hazırlanmıştır. Bu çerçevede çalışma, söz konusu makalelerin içerikleri de göz önünde bulundurularak üç bölüm şeklinde düzenlenmiştir. 'Hadis ve Tarih' ismi ile yer alan birinci bölümde 'Ignaz Goldziher'in 'İslam Kültürü ve Araştırmaları I-II' Eseri Bağlamında Hz. Peygamber ve Hadisler Hakkındaki Görüşlerine Yeniden Bakış' ve 'Buharî'nin Hadis İlmine Getirdiği Bazı Özgün Yaklaşımlar' adındaki iki temel konuya yer verilmiştir.

İslam ve Hz. Peygamber hakkında çok sayıda kitap ve makale kaleme alan Goldziher, Batı dünyasında kendisinden sonra gelen araştırmacılar için de önemli bir eşik kabul edilmiştir. O, Türkiye'de ve İslam dünyasında İslam kültürü üzerine yaptığı çalışmalar ile gündemde olmuş ve onunla ilgili olarak leh ve aleyhte görüşler ortaya konulmuştur. Özellikle bu başlıkta Goldziher'in Hz. Peygamber ve hadisler ile ilgili mutlak şüpheye dayanan iddiaları üzerinde durulmuştur. Buna mukabil Buharî'nin hadis ilmi hakkındaki özgün düşüncelerini içeren konu başlığına hemen Goldziher'den sonra burada yer verilmesi tesadüfi bir durum değildir. Goldziher'in yaklaşım ve şüpheleriyle neredeyse işlevsiz hale getirilmek istenen hadis tarihi ve ilminin, Buharî'nin bakış açısıyla da sağlam bir zeminde ilerlediği müşahede edilmektedir.

Bu kitabın ikinci bölümü 'Nebevî Öğretide Hayata Dair İlkeler' üst başlığından oluşmaktadır. Bu bölümün alt başlıkları 'Başkasının Yerine Hac Yapmak' ile İlgili Rivayetlerin Delaletlerini Yeniden Düşünmek'; 'İtaat Kültürünün Oluşmasında Hadislerin Rolü' ve 'İslâm Kültüründe Resim Sanatına Reddiyeci Yaklaşımı Temellendirilmede Kullanılan Rivayetin Kritiği' başlıklarındaki yazılardan meydana gelmektedir. Bu bölümde Hz. Peygamber'in toplumsal ve dinî hayata dair bakış açısı ve zihniyetine dair bilgilere yer verilecektir.

‘Hadis Eğitim ve Öğretimi’ üst başlığından oluşan üçünde bölümde ise ‘Kur’an’a Göre Hz. Peygamber’in Bilgisinin Sınırları’ ve ‘Hadis Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler’ isimyle başlıklar bulunmaktadır. Açıkça görüldüğü gibi Kur’an’a göre Rasûlullah’ın bilgisinin sınırı nedir? Ne değildir? sorularının cevaplanmaya çalışılması hadis ilmi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber’den günümüze kadar nakledilen hadislerin öğretimi konusu da kültürel mirasın daha sonraki nesillere ulaştırılması açısından dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Çalışmak bizden başarı Allah’tandır.

İlyas CANIKLI
Ankara 2024